

KAYSERİ'DE VAKIF KÜTÜPHANELERİ VE MATBAH EMİNİ HACI HALİL EFENDİ KÜTÜPHANESİ

Mehmet ÇAYIRDAĞ

Kayseri'nin vakıf kütüphaneleri ve şehirde bugün de faaliyette bulunan vakıf Raşid Efendi Kütüphanesi hakkında bazı yayınlar yapılmıştır ki bunlardan aşağıda yeri geldikçe bahsedilecektir. Biz bu yazımızda Kayseri'deki vakıf kütüphaneleri veya kitap vakfedenler hakkında toplu olarak malumat vermeğe çalışacağız ve bilhassa pek tanınmayan Matbah Emîni Hacı Halil Efendi Kütüphanesi üzerinde duracağız.

Kayseri'de Selçuklular ve Beylikler döneminde yapılan çok miktardaki medreseler ve camilerle birlikte muhakkak kütüphaneler de tesis edilmiş ve kitap vakfedilmişti. Ancak maalesef bu dönemden zamanımıza kadar gelen vakıf kütüphane veya kitap bulunmadığı gibi bu konuda herhangi bir malumat da intikal etmemiştir.

Osmanlı döneminde Kayseri'de şu kütüphanelerin varlığını bilmekteyiz:

1. Kadı Mahmud Kütüphanesi, 1559 (H.966).
2. Sadrazam Halil Paşa Kütüphanesi, 1617 (H.1026).
3. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Kütüphanesi, 1670 (H.1081).
4. Molulu Zâde Mahmud Efendi Kütüphanesi, 1716 (H.1129).
5. Sadrazam Nişancı Mehmed Paşa Kütüphanesi, 1718 (H.1130).
6. Matbah Emîni Hacı Halil Efendi Kütüphanesi, 1751 (H.1164).
7. Reisülküttâb Râşid Efendi Kütüphanesi, 1796 (H.1211).

Bunları sırasıyla gözden geçirelim:

1. *Kadı Mahmud Kütüphanesi*: XVI. asırda, Kanunî devrinde Kayseri'de kadılık yapmış bulunan Kadı Bedreddin Mahmud bin Süleyman'ın, Kayseri'deki vakıfları ve bu vakıflar için tanzim ettirmiş bulunduğu, Receb 966 (M.1559) tarihli, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 1862 numaralı defterin 439. sayfasının 95. sırasında kayıtlı Arapça vakfiyesi bulunmaktadır. Hamam, han, cami, ev, mektep, 400 cilt kitap, bunlar için geniş araziler ve dükkanlar vakfeden vakıf ve vakıfları hakkında, Vakıflar Dergisi'nin XIII. sayısında geniş malumat vermiş idik (1). Kadı Mahmud'un konumuza giren, evinde evlâdının ve başkalarının faydalanması için vakfettiği kitaplarından hiçbirisi, maalesef onun mührü veya kaydı ile zamanımızda görülememiştir. Kadı, vakfiyesinde evlâdından kimse kalmaz ise kitaplarının Kayseri Bedesteni'nde açılacak kütüphaneye konmasını şart koşturmuş. Bu durumun gerçekleşip gerçekleşmediği malûm değildir. Yani Kayseri'de çarşıda bir kütüphanenin açılıp açılmadığı belli değildir. Bazı yayınlarda bu durum gerçekleşmiş olarak kabul edilmiştir (2). Kadı Mahmud, kitapları için

(1) Mehmet Çayırdağ, Kayseri'de kitabelerinden XV ve XVI. yüzyıllarda yapıldığı anlaşılan ilk Osmanlı yapıları, Vakıflar Dergisi, 1981, S. XIII, s. 549-551.

(2) Kâzım Özdoğan, Kayseri Tarihi, Kayseri 1948, s. 107; Müjgân Cumbur, Kayseri'de Râşid Efendi Kütüphanesi ve vakfiyesi, Vakıflar Dergisi, S.VIII, s. 185-196.

vakfiyesine şu şartları kaydettirmiştir: "Allah korusun zikrolunanlar (evlâdı) münkariz olduğu vakitte bu kitaplar umum talebeye vakfolunur ve bu zaman kitapların yeri Kayseriye'de kain Bezastan namıyla meşhur tüccar çarşısı olur. Kitapların muhafazasına kadir, isimlerini tanır bir kimsenin eli altında bulunur. Bu kitapların nazır ve muhafızı (hafızıkütüb) olur. Kütüphane için iki kilit yapılır. Anahtarların biri nâzır diğeri muhafız yanında bulunur. Bu muhafız, nâzır ve nâzırın vekili hazır olmadıkça kütüphaneyi açmaz ve kimseye kitap vermez. Kitap alan kimsenin isim, neseb, vasıf, lâkab ve şöhretini yazar, rehin almaksızın bir kitap vermez. Aldığı rehinin vasıf, cins, nevi ve alâmetini tarihiyle yazar, meskûr rehini kütüphaneye kor. İki defter yazar, biri kendinde yani muhafızda, diğeri kütüphanede olur. Gerek vakıf evlâdına olsun, gerek kardeşi evlâdına ve gerek başkasına olsun nâzır, müteveli, kâtip ve muhafız her şene Ramazan ayında dağıtılmış olan kitapları toplayıp sıralar. Toz, toprak ve kitaplara zarar verecek şeyleri defedip, ıslaha muhtaç olanları ıslah edip mahallerine korlar. Her bir defterde yazıldığı tertibe göre mekanlarına konulur. Nâzır ve muhafız kitapları verip almakta dikkat edip kütüphaneyi açtıkta baştan sona kadar kitaplara bakmalı ki noksan olmaya. Aldığı kitabı nâzır, müteveli ve muhafızın rıza ve muvafakaları olmayarak başka mahallere götüreceği zan olunan yahut kitaba hıyanet etmesi şüpheli kimseye, kitabı alıp talebeye veremeyeceği ve men edeceği gidişatında bulunan ve muamelesi uygunsuz olan, kendisinden geri alınması zor olan kimseler, evlâdı vakıftan yahut biraderleri evlâdından olsa dahi kitap verilmez. Muhafız vazifesine karşılık vakıftan yövmiye bir dirhem alır. Vakıf vakfiyeye koyduğu bu şartlardan önce 400 cilt ve 261 adet kitabının ismini tek, tek yazdırmıştır Bunlar (3):

1- İmam Zemahşeri'nin *Tefsir-i Keşşaf*'ı, 4 Cilt.

2- Fahr-u Râzî'nin *Tefsir-i Kebir*'i 14 cilt.

3- Kadı Beyzâvî *Tefsiri*, 1 cilt.

4- Maâ'limü't-Tenzîl, 2 cilt.

5- Maâ'limü't-Tenzîl, 5 cilt.

6- *Tefsir-i Celâleyn*, beraberinde *Es'ile-i Kur'an*, 2 cilt.

7- *Tefsir-i Kevâşî*, 1 cilt.

8- *Tefsîr-i Hindî*, demekle meşhur *Tebisiretü'l-İrfan*, 1 cilt.

9- İmam Neseft *Tefsiri*, 2 cilt.

10- *Tefsîr-i Hâzîn*, *Lübâbü't-Tevîl*, 3 cilt.

11- *Tefsîr-i rumuzü'l-kütüb*, 6 cilt.

12- İmam Vâhidî *Tefsiri*, 1 cilt.

13- *Kevnekü't-Tefâsir*, 1 cilt.

14- İmam Meşaf'nin *Tefsir-i Celaleyn Haşiyesi*, 1 cilt.

15- *Ebü'l Hasenü'l-Bekirî Tefsiri*, 1 cilt.

16- İmam Tıybt'nin *Keşşaf Haşiyesi*, 2 cilt.

17- Sadeddin-i Allâme'nin *Keşşaf Haşiyesi*, 2 cilt.

18- Keşşaf üzerine *İntisaf Muhtasar-ı Keşşaf*, 1 cilt.

19- İmam Kutbiddin'in *Keşşaf Haşiyesi*, 1 cilt.

20- İmam Sakafî'nin *Mekâkû't-tâvil el-kâti-ü li zevî'l-ilhat ve't-tâtili*, 1 cilt.

21- Şeyh Muhammed Râzî'nin *Es'ile-i Kur'an*'ı ve İmam Kaşî'nin *Tevîlât-ı Kur'an*'ı, 1 cilt.

22- Zerkeşî'nin *Burhân fi ilmi'l-Kur'an*'ı, 1 cilt.

23- *Diürr-i Nazim fi fevaidi'l-Kur'anü'l-azim*, 1 cilt.

24- Molla Hüseyin'in *Beyzavi Haşiyesi*, 1 cilt.

25- Şeyh Zekeriya el-Ensârî'nin *Beyzavî Haşiyesi*, 1 cilt.

26- Ebü'l-Bakâ'nın *İrâbü'l-Kur'an*'ı, 1 cilt.

27- İmam İsfahani'nin *Ceva-hirü'l-Kur'an*'ı, 1 cilt.

(3) Makalemizde, vakfiyenin Arapça aslından yapılan bozuk bir tercümeden faydalanılmıştır. Bu sebeple isimlerde bazı yanlışlıklar olabilir.

- 28- ErReşid'in *Fi mülâlü'l-ittikan ve' t-tecvit'i*, 1 cilt.
- 29- *Teşrif-i Kur'an*, 1 cilt.
- 30- Bediüzzehra'nın *Fi Kur'anü'l-aşere'si*, 1 cilt.
- 31- *Sahih-i Buharî*, 4 cilt
- 32- *Sahih-i Buhari*, 6 cilt.
- 33- *Sahih-i Müslim*, 3 cilt.
- 34- İmam Cevzi'nin *Muhtasar Catmii'l-fi ahadisü'l surraz (?)*, 1 cilt
- 35- *Meşarikü'l-Envâr*, 1 cilt.
- 36- İmam Ekmeleddin'in *Meşarık Şerhi*, 1 cilt.
- 37- İmam Suyuti'nin *Camiü's-Sagir'i*, 1 cilt.
- 38- Suyûti'nin *Zeylül-Camiü's-Sagir'i*, 1 cilt.
- 39- Ahmed Nesefi'nin *Sünen'i* 1 cilt.
- 40- İmam Mâlik hazretlerinin *Muvatta kitabı*, 1 cilt.
- 41- Şeyh Abdülaziz'in *Muhtasar Sünen-i Ebu Davud'u*, 2 cilt.
- 42- İmam Şeyh Abdullah Yezdi'nin *Buharî ve Müslim-i Sahihleri'nin cep kitabı*, 2 cilt.
- 43- İmam Belhî'nin *Sünen-i İmam Ebu Hanife R. kitabı*, 6 cilt.
- 44- İmam Rabbânî Muhammediye, *Hasanü's-şeybani* hazretlerinin *Asal*, nam kitabı, 1 cilt.
- 45- İmam İbni Hacer'in *Tefsirü'l-mü'tenebbin fi tahrirü'l-müctebâsı*, 1 cilt.
- 46- İbni Hacer'in *Mukaddime-i Fethü'l-bârî li-şerhü'l-Buharî'si* 1 cilt.
- 47- İmam Kırmânî'nin *Cami-ü's-sagir fi şerh-i nevaki-bü'd-darir'i* 4 cilt.
- 48- İbni Hacer'in *Buharî Şerhi*, 7 cilt.
- 49- Nevevî'nin *Sahih-i Müslim Şerhi*, 4 cilt.
- 50- İmam Begavî'nin *Şeyhi's sünne min ahadisü'n nebeviyye'si*, 1 cilt.
- 51- İmam İrakî'nin *Muni an hamseles-far fi tahcirü'l-maazafi'lihya ve mine'l-ihbar*, 1 cilt.
- 52- *Tarhi'ü't tevahid fi şerh-i takribül-esanid*, 2 cilt.
- 53- İmam Sahavî'nin *El-Makâsitü'l-hasene mine'l-ahadisil müştahire ale'l-elsine'si*, 1 cilt.
- 54- İmam Tahavî'nin *Şerh-i Asar'ı* 3 cilt.
- 55- İmam Zilabî'nin *Tahric-i aha-disü'l-hidayesi*, 3 cilt.
- 56- *Mesabih*, 1 cilt.
- 57- İbni İrakî'nin *Tenzih-i Şeriatü'l-merfua ani'l-ahbariü's-şeniatü'l mevzu'a'sı*, 1 cilt.
- 58- İbni Cevzi'nin *Mevzuatı*, 2 cilt.
- 59- *Kitabü'l-mutemet fi ahadisü'l-mü'sned*, 1 cilt.
- 60- *Fetavay-ı Tatarhaniye*, 10 cilt.
- 61- Hakkîm Şehid'in *Müntekâ'sı*, 1 cilt.
- 62- *Fetavây-ı Kadıhan*, 2 cilt.
- 63- *Fetavây-ı Bezzâzi*, 1 cilt.
- 64- *Hzinetü'l-münirve*, 1 cilt.
- 65- *Kafiye*, 1 cilt.
- 66- *Meniye*, 1 cilt.
- 67- *Mecmaü'l-fetava*, 1 cilt.
- 68- *Hazainü'l-fetava*, 1 cilt.
- 69- *Camiü'l-fusuleyn*, 1 cilt.
- 70- Süleyman Kuh'un *Camiü'l-füsuleyn esilesi ve ecvibesi*, (bu Süleyman ki kabrine Hüda nur doldursun Vakıf'ın pederidir). 1 cilt.
- 72- *Fetavây-ı Mevazil*, 1 cilt.
- 73- İmam Merkinânî'nin *İhtiyarat-ı Nevazil'i*, 1 cilt.
- 74- *Kitabü'n-Nefis*, 1 cilt.
- 75- *Hülasatü'l-fetava*, 2 cilt.
- 76- *Umdetü'l-Mü'tedâ*, 1 cilt.
- 77- *Hızanetü'l-fıkıh*, 1 cilt.
- 78- *Kariü'l-Hidaye*, Şeyh Saraceddin'in fetavası, 1 cilt.
- 79- İmam Üstruşnî'nin *Câmî Ahkamü's-sakât'ı*, 1 cilt.
- 80- İmam Nesefi'nin *Ahkamü'l-vakıf'ı*, 1 cilt.
- 81- İmam Nasuhi'nin *Hayr ile hasad vakıflarının cem'i kitabı*, 1 cilt.
- 82- İmam Neseff'nin *Vâfi şerh-i kâfi'si*, 2 cilt.
- 83- *Dürr-i muhtar*, 1 cilt.
- 84- *Dürr-i muhtar şerh-i ihtiyar*, 1 cilt.
- 85- *Kaydülş-şerait ve nazmü'l-fevaid*,

Ebü'l-leys-i Semerkandi'nin *Hazainü'l-fi-kh'i*, 1 cilt.

86- İbni Şihne'nin *Manzume-i İbn-i Vehban Şerhi*, 1 cilt

87- *Hidaye*, 1 cilt.

88- Ekmeleddin'in *Hidaye Şerhi*, 2 cilt.

89- İbni Hemmam'ın *Hidaye Şerhi*, 3 cilt.

90- *Hidaye Şerh-i nihaye*, 4 cilt.

91- *Hidaye'nin müşkilatı üzerine tenbih*, 1 cilt.

92- *Tuhfetü'l-mülûk*, 1 cilt.

93- İmam Zilli'nin *Kenz Şerhi*, 4 cilt.

94- İmam Şümini'nin *Muhtasar-ı Vika-ye Şerh-i Kemalü't-tarh*'ı, 2 cilt.

95- Mahmud Efendi'nin *Muhtasar Vi-kâye Şerhi*, 1 cilt.

96- *Sadrülş-şeria*, 1 cilt.

97- Vâkıfın babası, Süleyman Kuh'un *Sadrü's-şeria haşiyesi*, 1 cilt.

98- Şirvani'nin *Sadrül ş-şeria Haşiyesi*, 2 cilt

99- Kara Kemal'in *Sadrü's-Şeria Haşiyesi* 2 cilt.

100- Kemal Paşa'nın *İzah ve İslah*'ı, 1 cilt.

101- *Kuduri*

102- *Haddadi'nin Kuduri Şerhi*, 4 cilt.

103- İmam Zahidi'nin *Kuduri Şerhi*, 2 cilt.

104- Mölla Hüsrev'in *Dürrü'l-hükkam fi Şerh-i Gurerü'l-ahkam*'ı, 1 cilt.

105- Ramazanoğlu Muhammed'in *Kudurî Şerh-i Yenâbî'si*, 1 cilt.

106- *Muhtasar Kudurî*, 1 cilt.

107- *Kuduri Şerhi*, Şeyh Ali Razî'nin *Hülâsâtü'l delâil ve tenkihü'l-mesail*'i, 1 cilt.

108- *Telhis-i Cami-i kebir* 1 cilt

109- İbni Lüba'nın *Tuhfetü'l- harîs fi şerh-i camii't-telhis*. 3 cilt.

110- *Mecmail-bahreyn*, 1 cilt.

111- Saatt'nin *Mecmai'l-bahreyn şerhi*, 3 cilt

112- İbni Melek'in *Mecmai'l-bahreyn şerhi*, 1 cilt.

113- Vâkıf'ın babası Süleyman Kuhın *Mecmai'l-bahreyn şerhi*, 2 cilt.

114- İmam İsticâb'ın *Muhtasar-ı Ta-hâvî Şerhi*, 2 cilt.

115- *Dürerü'l-bihar*, 1 cilt

116- *Dürer Şerhi*, 2 cilt.

117- *Tesisü'l fi'l-hilafiye ve Yenabiü'l-ahkâm fi marifetü'l-helal ve'l-haram*, 1 cilt.

118- İbni Hübeyle'nin *İhtilafat*'ı, 1 cilt.

119- *Uyunü'l-mezahib*, 1 cilt.

120- *Aleyhi'l-ülemâ fi'l-hilafiyat*, 2 cilt.

121- *İsariü'l-insaf*, 1 cilt.

122- *Er-rahmet-ü fi ihtilafi'l-eimme*, 1 cilt.

123- İmam Beyhaktü's-şafi'nin *Hilâfiyyat*'ı, 1 cilt.

124- İmam Merdani-i Hanefî'nin *Cevherü'n-nakî fi redd-i ale'l Beyhakt'si*, 1 cilt.

125- İmam Nevevî-i Şafi'nin *Minhâc*'ı, 1 cilt.

126- İmam Nevevî-i Şaft'nin *Minhâc üzerine şerhi*, 1 cilt.

127- *Tırâzü'l-mahafil fi el-gâzi'l-mesailü's-şâfi*, 1 cilt.

128- Şeyh Zekeriyya Şaft'nin *Fethü'l-vehhâb fi şerh-i menhecü'üttülabı*, 1 cilt.

129- *Mezahib-i erbaay-ı müstemil usul-i fıkıh*, 1 cilt.

130- *Tavzih*, 1 cilt.

131- *Telvih*, 1 cilt.

132- *Muhtasarü'l-menar şerhi*, 1 cilt.

133- *Nevadirü'l-usul*, 1 cilt.

134- Şeyh Ezherî'nin *Ale'l-usul ca-miü'l-cevami'si*, 1 cilt.

135- Şeyh Süca-i Şafi'nin *Şerhi* 1 cilt.

136- İbni Seyyid-i Nâs'ın *Uyunü'l-eser fî fununü'l-magâzi veşşemail ve's-siyer*, 1 cilt.

137- *Eş- Şifa bitarif-i hukukü'l-Mustafa (SAV)*, 1 cilt.

138- *Gayetü's-sualbiha saisü'l-resul(AS)*, 1 cilt.

139- İmam *Beyhakt'nin Telhis-i Delailü'n-nübüvve'si*, 2 cilt.

- 140- *Şifai'l-eskam fi ziyaret-i hayrül-enam*, 1 cilt.
- 141- İmam Suyutî'nin *Elümmüzece ve'l-hasais'i*, 1 cilt.
- 142- *İhyâü'l-ulûmi'd-din*, 5 cilt.
- 143- *Lübbü'l-İhya*, 1 cilt.
- 144- *Minhacü'l-Abidin*, 1 cilt.
- 145- *Cevahirü'l-Hikem*, 1 cilt.
- 146- *Kelimü't-Tayyib*, 1 cilt.
- 147- *Kitabü'r-Ruh*, 1 cilt.
- 148- *Muhtasar-ı Minhaci'l-Abidîn*, 1 cilt.
- 149- *Enisü'l-kulûb*, 1 cilt.
- 150- *Fatuhâtü'l-ulum*, 1 cilt.
- 151- İmam Beyhaki'nin *Züht-i Kebir'i*, 1 cilt.
- 152- *Avatîfü's-şerife*, 1 cilt.
- 153- *Muhtasar-ı hülasatü'l-hakâyık'i*, 1 cilt.
- 154- İmam Beyhaktî'nin *Kaza-Kader Kitabı*, 1 cilt.
- 155- İmam Faryabî'nin *Hülasatü'l-hakâyık'i*, 1 cilt.
- 156- *Envârü'l-kudsiyye*, 1 cilt.
- 157- *Taharetü'l-kulûb*, 1 cilt.
- 158- *Müverridü'l-azb*, 1 cilt.
- 159- *Vücuhi mesfire*, 1 cilt.
- 160- *Mışkadü'l-meşâbih*, 1 cilt.
- 161- *Muhtasarü'l-hakâyık*, 1 cilt.
- 162- *Mevâiz alâ fevaidü'l-leâli*, 1 cilt.
- 163- *Tahkikü'n-nusrâ*, 1 cilt.
- 164- *Hidayetü'l-ibâd*, 1 cilt.
- 165- *Riyazü'l-ahlak*, 1 cilt.
- 166- *Müftah-ı darüssaade*, 1 cilt.
- 167- Ebülleys Semerkandî'nin *Tenbihü'l-kâfilîn'i*, 1 cilt.
- 168- *Şeriatü'l-İslâm*, 1 cilt.
- 169- *Ruhü'l-fâyık*, 1 cilt.
- 170- *Mizanü'l-amel*, 1 cilt.
- 171- *Sefinetü'l-ebrar*, 1 cilt.
- 172- *Levâm-ı envârü'l-kulûb*, 1 cilt.
- 173- *Zühretü'r-riyaz*, 1 cilt.
- 174- *Keşf-i umûrül-âhire*, 1 cilt.
- 175- *Kitabü't-turâb*, 1 cilt.
- 176- *Kitab-ı Bostanü'l-ârifin*, 1 cilt.
- 177- İmam Suyutî'nin *Kitabü'l-hakaik fi ahbari'l-melâik'i*, 1 cilt.
- 178- *Hidayetü'l-hıyarâ fi ecvibetü'l-yehûd ve'n-nesarâ*, 1 cilt.
- 179- *Hâdi'l-ervah fi ahvâlü'l-cennet-i ve'n-nar*, 1 cilt.
- 180- *Akâmü'l-mercan fi ahkâmü'l-can*, 1 cilt.
- 181- İmam Râzî'nin *Zuhretü'n-nebî'si*, 1 cilt.
- 182- *Umdetü'l-sâbirîn ve zahiretü's-sâkirin*, 1 cilt.
- 183- *Avarîfü'l-maarif*, 1 cilt.
- 184- *Hidayetü'l-hidâye*, 1 cilt.
- 185- *Muhtasar-ı Minhaci'l-kâsîdîn*, 1 cilt.
- 186- *Tergîb ve terhîb*, 1 cilt.
- 187- *Takrib-i Tergîb ve terhîb*, 1 cilt.
- 188- İmam Nevevî'nin *Riyazü's-sâlihi esgâr'i*, 1 cilt.
- 189- *Fenn-i müstemil-i mecmai'l- letaif*, 1 cilt.
- 190- *Makasid*, 1 cilt.
- 191- *Şerh-i tecrid*, 1 cilt.
- 192- *Haşiyeyi tecrid*, 1 cilt.
- 193- Ali Kuşçu'nun Celâleddin'in kıt'asıyla beraber, 1 cilt.
- 195- Ahut'un, *Zevâlî haşiyesiyle beraber tecrit haşiyesi*, 1 cilt.
- 196- Seyyid-i Şerif'in *Mevakıf şerhi*, 1 cilt.
- 197- *Kitâbü'l-hâdî*, 1 cilt.
- 198- Mes'ud Şirvanî'nin *Şerh-i mevakıf-ı ilâhiyatı üzerine haşiyesi*, 1 cilt.
- 199- İmam Sekkaktî'nin *Şerh-i Müftah'i*, 1 cilt.
- 200- *Mutavvel*
- 201- Hüseyin Çelebi'nin *Mutavvel üzerine havâşisi*, 1 cilt.
- 202- *Şerh-i ebyat-ı mutavvel*, 1 cilt.
- 203- *Mu'ni'l-lebîb*, 2 cilt.
- 204- İmam Şumunnî'nin *Mu'ni'l-lebib şerhi*, 1 cilt.
- 205- *Matâli haşiyesi*, 1 cilt.
- 206- *Haşiyesiyle beraber Matali şerhi*, 1 cilt.
- 207- Seyyid Ali'nin *Abdülkerim Haşiyesiyle beraber Metli haşiyesi*, 1 cilt.

- 208- Abdürahim Efendi'nin *Ebheri Haşiyesiyle* beraber *Metali haşiyesi*, 1 cilt.
- 209- *İmam Salebî'nin Kısasü'l-enbiyâ'sı*, 1 cilt.
- 210- *Tabakatü'l-evliya ve menakibü'l-asfiya*, 1 cilt.
- 211- *Elisâbe fi temyizi's-sahâbe*, 1 cilt.
- 212- Abdulkadir'in *Tabakatü'l-ülemâi'l-hanefiyye'si*, 1 cilt
- 213- *Tabakatü'l-ülemâi's-şafiiyye*, 1 cilt
- 214- Kütüb-i sitte'de zikri bulunan kimsey-i marifet hakkında *Muini'l-kâşif* isimli kitap, 1 cilt
- 215- İbni Hacer'in *Lisanü'l-mizan 'ı*, 1 cilt
- 216- İmam Demiri'nin *Hayatü'l-hayvan'ı*, 1 cilt
- 217- *Mihhâcü'l-mülûk*, 1 cilt
- 218- *Sirâcü'l-mülûk*, 1 cilt
- 219- *Nasihâtü'l-mülûk*, 1 cilt
- 220- *Tarih-i kâbe*, 1 cilt
- 221- *Tarih-i Mekketü's-şerife ve medinetü'l-münevvere ve'l-Kudüs*, 1 cilt
- 222- *Tarih-i Melikü'l-Müeyyed*, 2 cilt
- 223- İbni Hâkân'ın *Tarih-i vefayâtü'l-âyan'ı*, 4 cilt
- 224- *Kitabü's-şecere*, 1 cilt
- 225- İmam Zehebî'nin *Tarihü'l-İs-lâm'ı*, 1 cilt
- 226- İmam Süyutî'nin *Hüsni'l-muhadara fi tarih'ül Kahire'si*, 1 cilt
- 227- *Telhisü'l-Ahbar*, 1 cilt
- 228- İbni Haldun'un *Ünvanü'l-iber ve divanü'l-mübteda'si*, 5 cilt
- 229- İbni Şihne'nin *Rayzatü'l-Menzir'ı*, 1 cilt
- 230- İbni Arabşah'ın *Timur Tarihi*, 1 cilt
- 231- Malatî'nin *Tarih-i Muhtasar'ı*, 1 cilt
- 232- *Feth-i Şam*, 1 cilt
- 233- *Fâkîhetü'l-Hülefa*, 1 cilt
- 234- İbni Verdt'nin *Feridetü'l-Aca-ib'i*, 1 cilt
- 235- *Tuhfetü'l-acaib ve Tuhfetü'l-garaib*, 1 cilt
- 236- Bazı risalelerle beraber *Aca-ibü'l-Mahlukât*, 1 cilt
- 237- *Takvimü'l-Buldan*, 1 cilt
- 238- *Eşkalü'l-Akâlim*, 1 cilt
- 239- İlm-i tıptan *Muciz* nam kitap, 1 cilt
- 240- Bunun üzerine *Kâzerunî Şerhi*, 2 cilt
- 241- Bunun üzerine *İbni Nefes'in Şerhi*, yine bunun üzerine *Aksara'nın Şerhi*, 1 cilt
- 242- *El-Muğnî fi tedbirü'l-emrâz mari-fetü'l-ilel ve'l-âraz*, 1 cilt
- 243- *Kutb-i Mısır'nin Külliyyat Şerhi ve Akrabadin'ı*, 2 cilt
- 244- *Hâvi fi ilmü't-tedavi*, 1 cilt
- 245- *Kânun-i İbni Sînâ*, 6 cilt
- 246- *Kânunçe ve sairile beraber Kâfî*, 1 cilt
- 247- *Tesisü'l-sıhha fi şerhü'l-münha*, 1 cilt
- 248- *Makaletü'l-muhsiniyye fi tedbir-i sıhhatü'd-diniyye*, 1 cilt
- 249- *Kitabü'l-havas fi ilel'il-eşhas*, 1 cilt
- 250- Hacı Paşa'nın *Şifai'l-eskâm'ı*, 2 cilt
- 251- Hacı Paşa'nın *Celal'ı* 1 cilt
- 252- *Kanunçe şerhi*, 1 cilt
- 253- *Müntehâb-ı alâ yesu't-tabib-i cehlihû*, 1 cilt
- 254- *Minhacü'l-beyan*, 1 cilt
- 255- İmam Semerkandî'nin *El-Esbâb ve'l-alâmât'ı*, 1 cilt
- 256- İbni Baytar'ın *Muhtasar-ı müfredât'ı*, 1 cilt
- 257- *Sıhah-ı cevherî*, 5 cilt
- 258- *Muhtasari's-sıhah*, 1 cilt
- 259- İmam Süyutî'nin *müzehher'ı* 1 cilt
- 260- Cârullah Allâme'nin *Faikü'l-Lügat'ı* 1 cilt
- 261- Cârullah Allâme'nin *El-Esmâ ve'l-ef'âl'ı*, 1 cilt

Kadı Mahmud'un yukarıda listesi verilen 400 ciltlik kitabından hiçbirini, kendi mührü ile günümüze intikal etmemiştir. Ancak bunların bir kısmının kayıtsız olarak, aşağıda bahsi geçecek Hacı Halil Efendi ve Râşid Efendi Kütüphanelerine intikal etmiş olabileceği veya şahıslar elinde kaldığı tahmin edilebilir.

Kadı Mahmud'un babası olan Süleyman Efendi'nin de eser sahibi âlim bir kimse olduğu anlaşılmıştır. Kadı, kitap listesine onun üç eserini dahil etmiştir. Bunlar, 70 numaradaki 1 cilt "Camii'l-füsuleyn Es'ilesi ve Ecvibesi" (4). 97 numaradaki 1 cilt "Sadrü's-şeria Haşiyesi" ve 113 numaradaki 2 cilt "Mecmai'l-bahreyn Şerhi" dir. Bursalı Mehmed Tahir onun babasının isminin Ali olup aslen Karamanlı olduğunu ve 924 (M.1518) yılında vefat ettiğini belirtip yukarıda bahsi geçen "Şerh-i Mecmai'l-bahreyn" ve Camii'l-füsuleyn'deki 380 suale cevap isimli iki eserinden başka "Haşiy-i Şerh-i Vikâye", Risale-i Aruz", "Şerh-i Feraiz," "Şerh-i Hilâfiyat," "Şerh-i Kaside-i Bürde," "Şerh-i Mültekâ" ve "Risale-i Semt-i Kible" isimli yedi eserini daha saymaktadır (5). Böylece Süleyman Efendi'nin 10 eseri tesbit edilmiş oluyor. Kâtip Çelebi, Şeyh olarak vasıflandırdığı Süleyman Efendi'nin, "Sadrü's-şeria" isimli eserinde II. Bâyezid'i anmış olduğunu zikretmiştir (6).

2. *Sadrazam Halil Paşa Kütüphanesi:* "Mir'atı Kayseriye" isimli, Ahmed Nazif Efendi tarafından yazılmış iki ciltlik yazma eserde ve bundan naklen Kâzım Özdoğan'ın "Kayseri Tarihi" isimli kitabında (7). I.Ahmed ve II. Osman devri Sadrazamlarından Halil Paşa'nın memleketi olan Kayseri'nin merkez Tavlusun Köyü'nde 1026 H., 1618 M. yılında bir cami, bir mektep, bir çeşme ve bir umumî kütüphane kurduğu, ancak bunların zamanla ortadan kalktığı kayıtlıdır. Bahsedilen kütüphanenin kitaplarından da bugüne kalan olmamıştır.

Halil Paşa'nın Kayseri'nin Zeytun veya Rusvan Köyü'nden devşirme olarak alındığı, Zeytun Köyü'nün Maraş'ta

olması dolayısıyla onun Maraşlı da olabileceği belirtiliyor ise de (8) yukarıda belirtildiği gibi onun, Kayseri'nin Tavlusun(yeni adı Aydınlar) Köyünden olduğu bilinmektedir. Devşirme olarak saraya alınıp Enderun'da yetiştikten sonra, ilki 1609 yılında olmak üzere dört defa Kaptan-ı Deryalık yapmış ve bu görevlerinde büyük başarılar göstermiştir. 1616 yılında birinci defa sadarete getirilen Halil Paşa 1619 yılında bu görevinden azledilmiş, 1626-1628 yılları arasında da ikinci defa sadrazamlıkta bulunmuştur. Onun birinci sadareti sırasında Sultan Ahmed Camii'nin inşaatı tamamlanıp açılışı yapılmış, I.Ahmed vefat etmiş, II Mustafa II defa tahta çıkarılıp 3 ay sonra hal edilmiş II. Osman'ın tahta çıkışından bir müddet sonra da bu görevinden alınarak yerine Öküz Mehmed Paşa sadrazam olmuştur. Onun bu ilk sadareti esnasında serdar olarak İran seferine çıkmıştır. İkinci sadareti sırasında IV. Murad tarafından Erzurum'daki Abaza Paşa İsyanı'nın bastırılması ile görevlendirilmiş ancak muvaffak olamıyarak görevinden alınmıştı. Halil Paşa, devrinin büyük mutasavvıf âlimi olan Aziz Mahmud Hüdat Efendi'ye bağlı olup 1629 da vefatı üzerine şeyhinin Üsküdar'daki dergâhı yanında bulunan türbesine defnedilmiştir. İstanbul'da Fatih'te Millet Kütüphanesi civarındaki camii, çeşmeyi,

(4) "Camii'l-füsuleyn" bilindiği üzere Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin'in meşhur eseridir.

(5) Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, A.F. Yavuz-İ.Özen yayını, C.I, s. 432.

(6) Kâtip Çelebi, Keşfü'z-zünûn, İst. 1943, C.II, s. 2023.

(7) Kâzım Özdoğan, s.107, 108. "Mir'atı Kayseriye" isimli bu kıymetli Kayseri tarihi, 1910 yılında vefat eden Ahmed Nazif Efendi tarafından yazılmış olup varisleri tarafından Kayseri Valiliğine bastırılmak üzere 1986 yılında teslim edilmiştir. Kitap hakkında geniş bilgi Ali Rıza Önder'in "Kayseri Basın Tarihi" isimli eserinde bulunmaktadır.

(8) İsmail Hâmi Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, C.5, s.30, 33, 186, 187; Mufassal Osmanlı Tarihi, İst.1960, C.IV, s. 1844,1845; Mehmed Süreyya, Sicilli Osmanî, C.2, s.286; İ.H. Konyalı, Üsküdar Tarihi, C.I, s.335, 336, 337, 339, 356, 357.

sebili, Üsküdar'daki türbesinin altında, Sultanahmet Camii mimarı Sedefkâr Mehmed Ağa'nın eseri olan çeşme ve sebili, yine Hüdaî Dergâhının yanındaki Kapıcı Tekkesi'ni inşa ettirmiştir. III.Murad devrinde Rumeli Beylerbeyi olan Mehmed Paşa, Halil Paşa'nın ağa-beyidir. Halil Paşa Köyü olan Tavlusun'daki hayratını birinci sadareti sırasında yapmıştır. Onun, hayratının kayıtlı olduğu bir vakfiyesinin de bulunması lazımdır.

3. *Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Külliyesi*: Köprülüler ailesinden olup 1683 yılında ikinci Viyana Muhasarası'nı gerçekleştirip neticede haçlılar karşısında bozguna uğrayarak Türk İslâm alemi için büyük talihsizliğe ve Sakarya Zaferi'ne kadar sürecek olan 230 senelik bir dönüş hareketinin başlamasına sebep olan meşhur Sadrazam Kara Mustafa Paşa (1634-1683), daha sadarete geçmeden vezir ve sadaret kaymakamı iken H.1081 (M.1670) yılında Kayseri'nin İncesu İlçesi'nde yaptırmış olduğu (binaların kitabeleri bunu teyid etmektedir.) bir büyük kervansaray, cami, medrese, muallimhane (mektepe), 5 çeşme, 6 abdesthane, 32 dükkan, 1 fırın, 1 hamam, 1 tabakhane, 1 bezirhane, 1 boyahane, 1 bahçe; bugün "Kara Saz", o zaman "Sazyutan" denilen kısmen bataklık ve sazlık arazide üç adet ahır, 1 samanlık, 6 çiftlik odası, bir sofa ile çiftlik için hayvanlar ve ziraat aletlerini, Kayseri'nin 15 Km. batısında Kayseri ile İncesu arasında bulunan bahsi geçen Sazyutan'ı (9) ve yine Kayseri'nin 15 Km. doğusunda, Sivas yolu üzerindeki, kısmen sazlık olan "Engir Gölü" (10) çayırını vakfetmiş, bu vakıfları için 23 Safer 1089 (M.1678) tarihli vakfiyesini tanzim ettirmiştir (11). İncesu'daki külliye'nin kervansaray Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce onarılmış olup ârastası, mektebi ve medresesi harap haldedir. Külliye Osmanlı klasik çağının sonlarının yapı karakterini göstermektedir (12).

(9) Bugün merkez Ambar Köyü sınırları içerisinde bulunan bu sazlığın bir bölümü Kara Mustafa Paşa, diğer bölümü de Bostancı Çelebi Vakfı'na aittir. Sazlık 1955 yılında kanallar açılarak kurutulmuş ve

yeri yüksek verimli siraat arazisi haline getirilmiştir. Bugün birçok bölümü şahıslar eline geçmiştir.

(10) Göl ve civarı H.615 yılında, Selçuklu Sultanı I.İzzeddin Keykâvus tarafından yaptırılmış olan Sivas Darüşşifası'na vakfedilmiş olduğu tanzim edilen vakfiyede kayıtlıdır, M.Cevdet, Sivas Darü's-şifası vakfiyesi ve tercümesi, Vakıflar Dergisi, C.I, Ank. 1938, s. 35; Doç.Dr. Ali Haydar Bayat, Anadolu Selçuklu sağlık müesseselerinden Sivas Darüşşifası ve vakfiyesi, I. Uluslararası Türk-İslâm Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresi, İTÜ 1981, s.23-35.

(11) Vakfiye, Vakıflar Genel Müdürlüğünde 641 nolu defterin 55-58. sahifelerinde kayıtlıdır.

(12) Abdullah Kuran, Orta Anadolu'da klasik Osmanlı mimarisi çağının sonlarında yapılan iki külliye, Vakıflar Dergisi, C.IX, s.239-243. Kuran'ın külliye de şüpheli olarak "tabhane" diye belirttiği bina kendisinin de tahmin ettiği gibi mektep olmalıdır. Zira vakfiyede tabhaneden bahis yoktur. Kervansaray'ın doğu cephesi, külliye'nin yer aldığı boğazın kuzey ve güneyinde bulunan kayalıklara yüksek ve geniş bir duvarla birleştirilmiş olup ilçe bu şekilde doğudan kale gibi tahkim edilmiştir. Ancak bu duvar bugün her iki tarafta da yıkılarak sadece güneyde çok az bir bölüm kalmıştır. Külliye'nin kervansaray ve cami kitabeleri aynı olup metinleri şöyledir:

Server-i âsîfân kubbenişin
Dâver-i dehr-i Mustafa Paşa
Asaf-ı mülk-i Süleymanî
Yani karim-i makam-ı mülk ârâ
Hayrû'l-cârisi irdi İncesu'ya
Han, hamam ve cami itdi bina
Eseri kaldı tâ'bed bâkî
Kabbe'l-Allahu hayrahu e-bedâ
Şâniyâ geldi Sal-i tarihi
Oldu bir cami ile han peyda
sene 1081

Cami kitabesinin üzerinde o tarihte tamir edildiğini gösteren kelime-i tevhid, musanna olarak "Yâ Hâfız Kâdir Kayyum" ve "tarih-i tamir sene 1277" ibaresi yazılıdır. Aynı tarihli tamir kitabesi caminin bahçe kapısı üzerinde de vardır.

İncesu Kara Mustafa Paşa'nın külliyesini yaptırdığı tarihten önce de meskûn idi. Yavuz Sultan Selim İran seferi dönüşünde burada otağ kurmuş, Matrakçı Nasuh eserinde köprüsünün minyatürünü yapmıştır. Paşa, Cengiz Orhonlu'nun da Derbent Teşkilâtında belirttiği gibi külliyesini, burada asayiş sağlamaya üzere inşa ettirmiştir.

Külliye'nin arasta, medrese ve mektebinin onarılarak ve şahıslara geçmiş olan bölümlerinin istimlak edilerek kurtarılması, Belediye'nin fırın yapmak üzere 1976 yılında mektebe yapmış olduğu müdahalenin giderilmesi gerekmektedir.

Vakfiyede, Kara Mustafa Paşa'nın külliye de dahil ettirmiş olduğuna dair bilgi bulunmamasına rağmen, bugün Kayseri'deki tek yazma eserler kütüphanesi olan Râşid Efendi Kütüphanesinde bulunan 1486-/3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, ve 1489 numaralarında kayıtlı olup buraya İncesu'dan H.1341 (M.1925) yılında getirilmiş 8 cilt kitaptaki vakıf kaydından (13) Paşa'nın külliyesine kitap ta vakfettiği anlaşılmaktadır.

Kitapların, İncesu'da inşa ettirdiği medresede kullanılması şartını hâvi kayıt şöyledir: "Kad vekafe hâze'l-kitâbe'l-münire Kaim-i makam Mustafa Paşa el-vezir hasbeten lillâhi'l-aleyyi'l-kadîr bişart-ı enyûsta'mele fi'l-medreseti'l-leti benâhâ fi mevzi-i İncesu 'Fe-men bedde-lehu ba'demâ semtahu fein-nema ismihi ala'l-lezine yubeddilunehu' (14). elâye fi sene 1081"

4. *Sadrazam Nişancı Mehmet Paşa Kütüphanesi*: Aslen Kayseri'nin Erkiilet bucağından olan Mehmet Paşa, tüccardan Ali isimli bir şahsın oğlu olup 1668 yılında doğmuştur. Saraya intisap ederek çeşitli memuriyetlerde bulunduktan sonra 1717 yılında vezaret rütbesi ile nişancı, altı ay sonra sadrazam, 1719 yılında Mısır Valisi, 1727 yılında da Cidde Valisi olup 1728 yılında vefat etmiştir. Mezarı Mekke'dedir. Mehmet Paşa'nın Nevşehirli Damad İbrahim Paşa ile yakınlığı olmuş, mühim memuriyetlere tayin ve azlinde onun tesiri bulunmuştur (15).

Mehmet Paşa, H.1126 (M. 1714) yılında Kayseri'de meydana gelen büyük zelzeleden yıkılan, memleketi Erkiilet'teki Musa Ağa Camii'ni (16) yeniden yaptırarak (17) yanına altı odadan ibaret bir medrese ilave etmiş, mevcut bir mektebi de tamir ettirmiştir. Paşa'nın bu vakıflarına ait Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki 730 numaralı defterin 19. sahife ve 8. sırasında kayıtlı H. 1130 (M.1718) tarihli bir vakfiyesi bulunmaktadır.

Mehmet Paşa'nın vakfiyesinde kitap vakfı ile ilgili bir bahis olmamasına rağmen, camiinde bulunup 1917 yılında 7 adedi, kalan diğerleri de 1985 yılında

Râşid Efendi Kütüphanesi'ne taşınan kitaplarındaki vakıf kayıtları onun kitap vakfetmiş olduğuna da ortaya koymaktadır. Kitapların satılamıyacağı, rehin edilemeyeceği, ancak Kayseri dahilinde rehin karşılığı ödünç verilebileceği şartlarını hâvi bu vakıf kayıtlarından biri şöyledir: "Vakafa vakfe şeriyen ve tasaddaka limerzat'illahi teâlâ ve Resulihi aleyhi ezke's-selâti ve en-me't-tahiyyati hâze'l-kitabü'l-müsemma

(13) Ali Rıza Karabulut, Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesinde Türkçe Farsça Arapça Yazmalar Kataloğu, Kayseri 1982, s.25, N.15, s. 21; Adnan Ötügen, Eski bir defter, 60 yıl önceki Türk kütüphaneleri, Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, 1962, C.XI, S.1-2, s.156 vd. Burada XX.asrın başında "Dersaadet ile Vilâyât-ı Osmaniye'de bulunan kütüphanelerin esâmisiyle kütüb-i mevcûde ve mevkûfe miktarları" belirtilmiştir.

(14) Kur'an, II-181. Manası: "Vasiyeti işittikten sonra değiştiren olursa bunun günahı değiştirenin üzerinedir".

(15) Mehmet Çayırdağ, Erkiiletli Nişancı Mehmed Paşa, Erciyes Dergisi, Kayseri 1983, S.61, s.12,13.

(16) Musa Ağa'nın, Mehmet Paşa'nın akrabalarından olduğunu Erkiiletli ifade etmektedirler. Erkiilet Camii'nden Kayseri Râşid Efendi kütüphanesine gelen kitaplardan 6 numaralı Kur'an-ı Kerim'deki vakıf kaydına göre kitap H.1061,M.1651 yılında IV.Mehmed'in annesi Turhan Valide Sultan tarafından bu köye vakfedilmiştir. Bu kayıt, Turhan Sultan'la Erkiilet'in veya burada cami yaptıran Musa Ağa'nın sarayla bir ilgisinin bulunduğunu göstermektedir.

(17) Camiin 1130 tarihli kitabesi şöyledir:

Habbezâ cami-i pürnur-ı sücûd Barik' Allah zehi beyt-i Hüdâ

Sadr-ı zelzeleden olmuşiken eseri beşiresi mahsur fena

Muadelet-kester sadr-ı âlî sahibü'd-devle Meh-emmed Paşa

İtdi bu camii vâlâsakaf maskat-ı zat-ı şerifinde bina

Ola hayrat-ı müberrâtı kabul-i devletin eyleye efzun Mevlâ

Didi tarihini ruhsat-ı hatif Cami-i ferah zeybinde binasına

sene selâsîn mie ve elf 1130

Görüldüğü üzere kitabede, Mehmet Paşa'nın camii kendi doğum yerinde yaptırdığı ifade edilmektedir. Külliye'nin yıkılan Hamamı hakkında bakınız: Yılmaz Önge, Külliyelerimizin yıkılan hamamları, Önyasya, C.7,S.74, s.2,3,11.

bi-Kıssa-i Yusuf ve Züleyha ibtiğâen li-merzat'İllâhi teala ve hüsn-i tevfiğihi sahibü'l-hayrat ve'l-meberrat ahvecü'l-ibâd ilâ Vâhibü'd- derecât Mehmed Paşa hafazh' Ullahü ve yesserehu ma yeşâu li-cemi-i talebeti'l-ulûmi ve ve-deahu fı'l camii's-şerifi'l-lezi teşerreffe binâihi'l-vâkıf'ü'l-müşarüileyh el-vâkı fikaryet-i Erkilât min muzâfatı'l'-Kayseriyye bi şart-ı en yukrae fi mahalihi ve yünkale minhü burehni ile'l-Medine-ti'l-Kayseriyye velâ yurbenu velâ yubau 'Femen beddelehu bademâ semiahû feinnema ismihû ale'l-lezine yübeddilunehû inn'Allahe semiun alfm' ".

Paşa'nın ne kadar kitap vakfettiği malum değildir. Muhakkak ki bunların bir kısmı şahısların eline geçmiştir. 1917 yılında nakledilen 7 adetten başka 1985 yılında nakledilen toplam 59 yazma eserden 19 adedinde Mehmed Paşa'nın vakıf kaydı bulunmaktadır. Bunlardan başka Kayseri Müzesi'nde 1226 numarada kayıtlı bir Kur'anı Kerim'i ve yine aynı Müze tarafından bir şahıstan satın alınmış ve 77/781 numaraya kaydedilmiş "Şemsü'l-Maarif" isimli bir kitabı daha bulunmaktadır (18).

1985 yılında Raşid Efendi kütüphanesine nakledilen yazma vakıf kitaplar Erkilat Camii'nde iken maalesef iyi niyetle yeniden ciltletilmiş, kitapların orijinal cilt kapakları çıkarılarak yenileri yapılmıştır. Orijinal kapaklar 1983 yılında tarafımızdan Kayseri Müzesi'ne alınarak muhafaza altına alınmıştır.

Mehmed Paşa'nın adına 1983 yılında, Erkilat Nahiyesi'nde yeni bir kütüphane açmış bulunuyoruz. Onun mâlikânesi olan Erkilat'e (19) ait mülk-nameler yukarıda bahsi geçen makalemizde yayınlanmıştır.

5. Molulu zâde Mahmud Efendi Kütüphanesi: Kayseri'de Pervanebey Medresesi müderrislerinden olan Mahmud Efendi ibni Ali Bey, aslen Kayseri köylerinden olan Molulu bir aileye mensub olup aşağıda bahsi geçecek Matbah Emini Hacı Halil Efendi'nin de kardeşi olduğu ifade edilmektedir (20). Mahmud Efendi H.1129 (M.1716) yılında 100 cilt kadar kitabını adı geçen med-

reseye vakfetmiştir. Kitapları için mütevellî tayin ettiği talebelerinden, Kayseri Cebe İlyas Mahallesi Ali Çavuş Camii hatibi Mehmed İbni Hızır, hocasının her kitabına vakıf ve mütevellî kaydını düşmüştür. Mahmud Efendi'nin H.1130, M.1718 yılında ölümünden sonra kitapları önce kardeşi Hacı Halil Efendi'nin kütüphanesine H.1333, M. 1917 yılında da Raşid Efendi Kütüphanesi ne nakledilmiştir. Mahmud Efendi'nin müderrisliğini yaptığı, Selçuklu vezirlerinden Muineddin Süleyman Pervane'nin yaptırmış olduğu medrese, Kayseri Kapalı Çarşısı'nda, Eski Bakırcılar Çarşısı yerinde olup bugün bir iz kalmamıştır (21).

6. Matbah ve Sur Emini Hacı Halil Efendi Kütüphanesi: Aslen Kayserili olup (22) tahminen H.1067 (M.1656/57) yılında dünyaya gelmiştir. İlk tahsilini Kayseri'de yapmış, hafızlığa çalıştığı için "Hafız Halil" diye meşhur olmuş, daha sonra İstanbul'a gidip Saray'a intisap etmiştir. Hâcegân sınıfından olarak resmi memuriyete başlayan Halil Efendi, önce arpa emini, H.1132 (M. 1720) yılında da anıldığı unvanı olan saray mutfaklarının amirliğine, yani Matbah-ı Amire Eminliği'ne getirilmiştir. Aynı yıl padişah III.Ahmed'in şehzadeleri, Süleyman, Mehmed, Mustafa ve Bayezid'in sünnet düğünlerini hazırlamak, tertib ve icra etmek üzere aynı zamanda Sur Eminliği'ne de getirilen Halil Efendi bu görevde çok başarılı olmuş, günlerce saraylarda ve denizde devam eden bu merasim ve eğlenceleri

(18) Karabulut, s.18,N.10.

(19) Mehmet Paşa'nın mâlikânesi ve vakfı olan Erkilat'ın Selçuklular zamanında, H.602, M.1205/6 yılında Kayseri'de yapılmış Gevher Nesibe Şifahanesi'nin vakfı olduğu bilinmektedir, Refet Yınanç, Kayseri ve Sivas Darü's-şifalarının vakıfları, Belleten 1984,, S. 189-190, s.301-308.

(20)Karabulut, s.21.

(21). Mehmet Çayırdağ, Kayseri'de zamanımıza kadar gelememiş bazı tarihi yapılar, Türk Tarih Kurumu 9. Kongresine sunulan tebliğ.

(22)Ali Rıza Karabulut'un, O'nun Kayseri'nin merkez köylerinden olan Molu Köyü'nden olduğunu belirttiğini yukarıda kaydetmiştik.

meşhur minyatörcü Levni Surname'sinde tasvir etmiştir. Bu başarısından dolayı Halil Efendi'ye Sadrazam Nevşehirli Damad İbrahim Paşa hediyelerinde bulunmuştur. Bu tarihlerde Osmanlı Devleti'nde meşhur Lale Devri de başlamıştır. Halil Efendi'ye başka bir ek vazife daha verilerek İstanbul surlarını onarmak üzere Bina Eminliği'ne getirilmiştir. Bu işte de başarılı olmuş, bu arada birçok hayrat işine girişerek İstanbul'da Üsküdar ve evinin bulunduğu Fatih civarında Haydar semtinde su getirmek, Çeşme yapmak cami tamir etmek, memleketi olan Kayseri'de birçok çeşme yapmak, Ulu Camii yeni baştan yapmak, muallimhane ve kütüphane açmak gibi hayır eserleri vücuda getirmiş, bir ara Hac'ca giderek hacı da olmuştur.

Lale Devri'nden sonra Patrona Halil İsyanı neticesi vazifesinden alınıp Kayseri'ye gönderilen Hacı Halil Efendi 1746 yılında tekrar Arpa Emni, 1748 de Defter Emni, 1752 de de Cizye Muhasebecisi oldu. Nihayet 11-67 Cemaziyelevvelinin başlarında (M. 1754 Mart) yüz yaş civarında iken vefat etti. Ölümüne "Bağ-ı Kudüs" ibaresi ile tarih düşürülmüştür (23).

Halil Efendi'nin türbesi Fâtih ile Haliç arasında bulunan Haydar semtinde,, Müfti Ali Mahallesi'nde, Şair Bâki ve Esrar Dede Sokakları arasında, şimdi mevcut olmayan evinin yakınında bulunan Aşık Paşa Tekkesi-Mescidi Haziresi'ndedir. Mermer, yüksek, gösterişli, klasik Osmanlı tarzı şebeke mezarında bulunan kavuklu baş taşında şunlar yazılıdır:

Huve'l-hayyü'l-bâkî
sabıkâ Matbah-ı amire Emni
Merhum ve mağfur
Hâfız El-Hac Halil Efendi
ruhuna elfâtiha
sene 1167

Devrinin kaynaklarına göre sözüne sadık, hakkına razı, ilim ve irfan sahiplerini himaye eden, evi ve sofrası gündüz ve gece herkese açık, cömert, hoşsohbet bir devlet adamı olarak şöhrret bulmuştur. O, Rumeli Hisar'ndaki

bahçesine Padişah ve Devlet ricalini de sık, sık davet ederdi.

Hacı Halil Efendi'nin Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde, 735 nolu defterin (Haremeyn 2) 86-97, 102, 124, 193 sahifelerinde kayıtlı H.1142 ve H. 1165 tarihli vakfiyeleri bulunmaktadır. Bu vakfiyelerden anlaşıldığına göre İstanbul'da Aşık Paşa, Cebecibaşı, Samatya Kapısı, Sivrikoz, Balat Kapısı dışında Kırbaş, Unkapanı, Manisalı Çelebi, Galata Camii, Başmakçı, Şura, Şehsuvar, Tevkii Cafer, Debbağ Yunus, Mustafa Paşa'yı atık,, Tahta Minare, Kiremit, Erci Bey, Molla Fenarî Mahallelerinde, Havass-ı refia kazasına bağlı Penahar köyünde, İstinye Boğazkesen Kalesi bağlarında, Üsküdar Bulgurlu köyünde, Adalar Karamanında, Kayışpınarı Dağı dibinde, Edirne Muradiye, Camii atık; Mirahur Ayas Bey Mahallelerinde, Vidin Şeh Mescidi Mahallesi, İstanbul Kapısı, Vidin Kalesi ardında, Kayseri Atpazarı, Camii kebir avlusu yakını, çarşıda Bakkallar sokağı, Boyacı Kapısı ve Hasbey Mahallesinde çok miktarda vakfettiği akar emlaki olup ayrıca 10260 kuruşu da (gümüş para) vakfetmiştir. Halil Efendi bu geniş gayrimenkul ve menkul vakıflarının geliri-ni, vakfın idaresinde hizmeti olanlara, ve vazifelilere, yaptırmış olduğu Kayseri'deki cami, yine burada, İstanbul'da Aşık Paşa Mahallesi'nde; Üsküdar'da ve Balat'taki çeşme ve akarsularının tami-rine, Mekke ve Medine'ye her yıl hac mevsiminde 120 altın gönderilmesine, Kayseri'de bulunan Cami-i Kebir'de ilim tahsil ettirecek ders-i âmlara, aynı camide hadis okutan, vaaz ve nasihat edenlere, müezzinlere, bu cami ve Bozatlı mahallesinin ihtiyaçlarına, Kayseri'deki muallimhanesinde okuyan talebelere, hocalara ve halifelerine, gelir fazlasını ise evlâdına şart kılmıştır.

Halil Efendi'nin Üsküdar, Selamsız Caddesi, Toygar Hamza Camii'nin altında H.1119, M. 1707; Haydar'da, Aşık

(23) M. Münir Aktepe, Matbah Emni Halil Efendi' ye dair bazı notlar, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, İst. 1960. S.15, s.65-69. Makalede, Halil Efendi'nin evi ve mezarının bulunduğu Haydar semti yanlışlıkla Üsküdar'da gösterilmiştir.

Paşa Mescidi'nin alt tarafındaki köşede 1133, M. 1720; yine Üsküdar'da Durbalı Mescidi civarında, Hayreddin Çavuş Mescidi bahçesi duvarında ve Selamsız Caddesi, Solak Sinan Camii üst tarafında iki yol başında H.1141, M. 1728; nihayet Üsküdar'da Murat Reis Mescidi civarında, Çinili Cami Sokağı'nın köşesinde H.1143, M. 1730 tarihli çeşmeleri bulunmaktadır (24). Üsküdar'daki çeşmelerine Çamlıca'dan hususi kanallarla su getirtmiştir.

Halil Efendi, Kayseri'de de 1126, m. 1714 yılında meydana gelen depremle harap olan Ulu Camii (Cami-i Kebir) "resm-i kadim üzre" H.1135, M. 1722/23 yılında tamir ettirmiş(25), aynı yıl Güllük Camii çeşmesini inşa ettirmiştir (26). Bunlardan başka yine aynı yıl Kayseri'de Ahmet Paşa İlkokulu köşesindeki çeşmeyi (yıkılmış olup kitabesi Müzededir), İnönü Bulvarı üzerindeki Gömleksiz Çeşme'yi Düvenönü'ndeki Dutlu Çeşmeyi (yıkılmıştır ve kırık kitabe parçaları müzededir), yine Düvenönü'ndeki Hasbek Kitçi Camii Çeşmesi'ni, ve Küçük Mustafa Mahallesi'ndeki Çukurlu Camii Çeşmesi'ni inşa ettirip bunlara su getirtmiştir. O'nun Kayseri'deki muallimhanesinin, müze deposunda bulunan kırık kitabesinde:

Sahibü'l-hayrat ve'l-hasenat

Sabıka Matbah-ı Amire Emini

reham için otuz yedi sene mürrundan

dekâkin ile sair emlakinden hasıl olan

sonra Kayseriye geldikte itdiği

icar-ı şerifeleri vaz eylediği

dersiye ve vaziyeler ve zayıflarına...

olan medreselerde mevcut talebe-i ulûma... yazılıdır.

Hacı Halil Efendi'nin, esas konumuz olan kütüphane binasına gelince, O ilk defa Kayseri'de, bilinen müstakil kütüphane binasını Hunat (Huand) Medresesi içine yaptırmıştır. Medrese'nin eyvanının önüne bir duvar çekip ara bölme yaparak ve kapı, pencere koyarak meydana getirdiği kütüphane binasının resmi, Medrese ile ilgili eski yayınlarda bulunmaktadır (27). Burada

1164, M. 1751 yılında kütüphanesini açan Halil Efendi'nin kitaplarındaki vakıf mühründe: "Mine'l-kütübî'l-lett ve kafeha El-Hac Halil Efendi ibni El-Hac Ali, Hâcetü'r-ruznamcetü'l-evvel lidarü'l-kütübî'l-leti benahâ bi Medreset-i Huand Hatun fi mevlidihi ve hiye'l-Kayseriye sene 1163 H." yazılıdır. Tercümesi: Ruznamçe-Evvel Hocalı-ğında bulunan Hacı Ali oğlu Hacı Halil Efendi'nin doğum yeri olan Kayseri'de, Huand Hatun Medresesi içerisine yaptırdığı kütüphaneye vakfettiği kitaplardandır.

1167 Cemaziyelevvel başında (Mart 1754) vefat eden Hacı Halil Efendi'nin vakfiyesinin sonuna 2 Şevval 1167 (24 Temmuz 1754) tarihinde, yani ölümünden beş ay kadar sonra, vakfetmiş olduğu 318 (kendi kayıtlarına göre 321) adet kitabın listesi yazılmıştır. Bu listenin başındaki ibare şöyledir: "in asıl Mahrusayı Kayseriye cennet-i inne'l-muhsin ve'l-beliyyeden olub müddet-i medide isnan-i a-liyye emin-i matbah-ı amire ve muhsebe-i evvel ve sair sahib-i celilede evkatgüzar olub halen ved-ı âlem-i fena idüb sahibü'l-hayrat talibü'l-müberraat merhum el-hac Halil efendi'nin hal-i hayatında mâlik olduğu kütüb-i nefisenin maskat-ı reisi belde-i mezkurede talebe-i ulûm ve maarifin intifalariyçün kütüphane bina ve derununda vaz olunmak üzere vakf-ı sahih-i müeyyed ile vakıf eylediği ütüb-i mevkufe-i mezkûre defter-i yed rehberleri el'l-esâmi bervec-i âti zikr olunur fi yevmi's-sâni min Şevvali'l-mükerrem sene seb'a ve sittin ve miete ve elf". Kaydedilen kitaplar da şunlardır:

1- *Kelâm-ı Kadim*, bâ-hatt-ı Şeyh Evail.

(24) İbrahim Hilmi Tanışık, İstanbul Çeşmeleri, İst. 1943, C.I, N.124, 226-/30, 250/44, 257/51, 265/59.

(25) Aktepe, a.g.e.; Mehmet Çayırdağ, Kayseri Ulu Cami ahşap minberi, Türk Etnoğrafya Dergisi, S.XV, s.-55-64.

(26) Aktepe, a.g.m.

(27) Albert Gabriel, Monument Turc's D'Anatolie, Kayseri-Niğde, Planche XIV, R. 2.

- 2- *Kelâm-ı Kadim, bâ-hatt-ı İbni Mukle Müeyyed*, sülüs.
- 3- *Tefsir-i Kadı Beyzavî, tamam* cild.
- 4- *Tefsir-i Ebü'l-leys, tamam* cild.
- 5- *Tefsir-i Medarik, cildeyn*.
- 6-14- *Tefsir-i Dürri'l-Mensur, cild-i evvel-tâst*.
- 15-16- *Tefsir-i Ebu's-suud, cild-i evvel, sânt*.
- 17- *Tefsir-i Kadı Beyzavî, cildeyn*.
- 18- *Tefsir-i cevahirü'l-esdaf, nısıf* cild.
- 19- *Tefsir-i Celaleyn, tamam* cild.
- 20- *Tefsir-i Hüseyin Vaiz, nısıf* cild.
- 21- *Kadı Haşiyesi, Şeyhzâde, cild*.
- 22- *Tefsir-i muhtasarü'l-Kur'an, tamam* cild.
- 23- *Tefsir-i Sûretü'l-Fâtiha, tamam* cild.
- 24- *Tefsir-i garibü-Kur'an, tamam* cild.
- 25- *Tefsir-i Kadı, Sure-i Yâsin'den, tamam* cild.
- 26- 28- *Tefsir-i Ebü'l-leys, cild-i sâni-râbi*
- 29- *Tefsir-i Fatiha-yı şerif, tamam* cild
- 30- *Haşiyeyi Beyzavî, li-Sinan Efendi, cild*
- 31- *Haşiyeyi İsam ale'l-Kadı, cild*
- 32- *Halhâf ale'l-Beyzavî, cild*
- 33- *Sinan Efendi, kıt'a*
- 34- *Haşiyeyi Kadı, cild*
- 35- *Mecmua-tü revnakü't-Tefasir, cild*
- 36- *Kitab-ı Tecvid, cild*
- 37- *Kitab-ı Tecvid, cild (sayfa sonunda tekrar yazılmış olabilir)*
- 38- *Şatibî, cild*
- 39- *Buhari-i Şerif, cild*
- 40- *Def'aten Buhari-i Şerif, nısıf-i evvel*
- 41- *Def'aten Buhari- Şerif, evvel* cild
- 42- *Buhari-i Şerif, cild-i sânt*
- 43- *Buhari-i Şerif, cild-i sâlis*
- 44- *Es-sâlis min es-Sahih-i Müslim, cild*
- 45- *Mesabihü's-Şerif, cild*
- 46- *Müşkatü'l-Meşabih, cild*
- 47- *Şifa-i Şerif li-Kadı İyas, cild*
- 48- *Def'aten Şifa-i Şerif li-Kadı İyas, cild*
- 49- *Def'aten Şifa-i Şerif, ...cild*
- 50- *Mücmua-tü Ahadis ve gayrihü, cild*
- 51- *Şerh-i Meşarik li-İbni Melek, cild*
- 52- *Şerh-i Siyerü'l-Kebir, cild*
- 53- *Siyer-i Veysi, cild*
- 54- *İbni Melek ale'l-Meşarik, cild*
- 55- *Camiü's-Sagir fi'l-hadis, cild*
- 56- *Def'aten Camiü's-Sagir fi'l-hadis cild*
- 57- *Muvatta li-İbni Mâlik, cild*
- 58- *Müşarikü'l-Envar, cild*
- 59- *El-Kadı-ı Camiü's-Sahih, Cild*
- 60- *İbni Melek Ale'l-Menar, cild*
- 61- *Metn-i Menar, cild*
- 62- *Def'aten Metn-i Menar, cild*
- 63- *Tercüme-i Meariciü'n-Mübüvve, cild*
- 64- *Usul fi'l-Hadis, cild*
- 65- *Tasrih-i Şerhü'l-Kıyye, cild*
- 66- *Metn-i Şemail-i Şerif, cild*
- 67- *Şemailü'n-Nebî, cild*
- 68- *Tercüme-i Şemail-i Şerif, cild*
- 69- *Hadis-i Erbain, cild*
- 70- *Şerh-i Şemail-i Şerif li-aliyyü'l-kâdir (kâri olacak), cild*
- 71- *Haşiyeyi Menar li-Azmizâde, cild*
- 72- *Şerh-i Camiü's-Sagir li-Süyutî, cild*
- 73- *Hadis-i Şettâ, cild*
- 74- *Hısnü'l-Hasin, cild*
- 75- *Def'aten Hısnü'l-Hasin, cild*
- 76- *Şerh-i Hısnü'l-Hasin li-Aliyyül-kâfî, cild*
- 77- *Def'aten Şerh-i Hısnü'l-Hasin li-Aliyyü'l-kâfî, cild*
- 78- *Şerh-i Nuhbe, li-Aliyyü'l-kâfî, cild*
- 79- *Şerh-i Cezerî, cild*
- 80- *Şerh-i Elfiyye fi âmi'l-hadis, cild*
- 81- *Tarikat-i Muhammediye, cild*

- 82- *Şerh-i Tarikat li-Hocazâde*, cild
83- *Şerh-i Tarikat li'l-Allan*, cild
84- 89- *Kitab-ı Tatarhaniye*, cild-i sâni-sâdis
90- *Fetava-yı Ali Efendi*, cild
91- *Fetava-yı Ankaravî*, cild
92- *Kadıhan*, cildeyn, evvel ma'sâni
93- *Fetavayı Yahya Efendi*, cild
94- *Hülasatü'l-Fetava*, cild
95- *Camii'l-Füsuleyn*, cild
96- *Müeyyedzâde*, cild
97- *Tercime-i Avarifü'l-Maarif*, cild
98- *Ekmel ale'l-Hidaye*, cild
99-100- *İbnü'l hümam Ale'l-Hidaye*, cild-i evvel, sânt
101- *Şerh-i Kenz-i Zeylât*, cild
102-103- *İkmal*, cild-i evvel, sâni
104-106- *Kâfî Şerh-i Vâfî*, cild-i evvel, sâni, sâlis
107- *Kuhistan-ı Kebîr*, cild
108- *Def'aten Kuhistan-ı Kebir*, cild
109- *Şerh-i Mecmaü'l-Bahreyn*, İbni Melek, cild
110- *Sadrü's-şeria*, cild
111- *Def'aten Sadrü's-şeria*, cild
112- *Dürer-i Gurer*, cild
113- *Şerh-i Mülteka fi'l-feraid*, cild
114- 115- *Mültekaü'l-Ebhur*, cild (iki adet)
116- *Şerh-i Münyetü'l-Musalli*, cild
117- *İbrahim Halebi-i Kebir*, cild
118- *İbrahim Halebi-i Sagir*, cild
119- *Eşbahü'n-Nezayir*, cild
120- *Tezkiretü'l-Kurtubî*, cild
121- *Menakib-i İmam-ı Azam*, cild.
122- *Metn-i Kudurî*, cild
123- *Tenbihü'l-galatât*, cild
124- *Hallü'r-rumuz*, cild
125- *Tuhfetü's-süleha*, cild
126- *Metn-i Vigâye*, cild
127- *Kitab-ı Edeb*, El-Kâzî, cild
128- *Nurü'l-izah*, cild
129- *Fevaidü'l-fıkıh*, cild
130- *Camii'l-hikem*, cild
131- *Seyfü'l-meşayih*, cild
132- *Kudurî fi'l-fıkıh*, cild
133- *Dürri-i mekmun*, cild
134-135- *Şerh-i Mufasssal-ı izah*, cild (iki adet)
136- *Şerh-i Şir'a li-seyyid Ali*, cild
137- *Ravzatü'l-ebrar*, cild
138- *Minhacü'l-ârifin*, cild
139- *Minhacü'l-âbidîn*, cild
140- *Dede Cüngî*, cild
141- *Menasikü'l-hac*, li-Ali el-kârî, cild
142- *Minhacü'l-âbidîn*, Türkt, cild
143- *Menasikü'l-hac*, Arabî, cild
144- *Mizan-ı Şârânî*, cild
145- *Mecalis-i şîr*, cild
146- *Tebyin-i meharim*, cild
147- *Vânî*, *Ale'd-dürer*, cild
148- *Tercüme-i Melik Mihal*, cild
149- *Mecalisü'l-ebrar*, cild
150- *Ahi Çelebi*, cild
151- *Avarifü'l-maarif*, cild
152- *Silahü'l-mü'min*, cild
153- *Kitabü'l-Vâfi*, cild
154- *Tenbihü'l-enam*, cild
155- *Ahi Çelebi alâ Sadrü's-şeria*, cild
156- *Mecmua-yı mevazii's-salât*, cild
157- *Tercüme-i Tarikat*, cild
158- *Tahiyyetü'l-Muhammediye*, cild
159- *Muhammediye*, cild
160- *Mesail-i müteferrika*, cild
161- *Cevheretü't-tevhid*, cild
162- *Evzahü'l-mesalik*, cild
163- *Kitabü'l-lemeat*, cild
164- *Sevaikü'l-mahrika*, cild
165- *İthafü'l-müridîn*, cild
166- *Dekayikü'l-hakayık*, cild
167- *Kitabü'l-minhac*, cild
168- *Vefâ bi-ahbar-i Darü'l-Mustafa*, cild
169- *Şerh-i Hemziye*, cild
170- *İthafü'l-müridîn*, cild
171- *Dekayikü'l-hakayık*, cild
172- *Kitab-ı resail-i mu'tebere*, cild
173- *Tercüme-i Şifai'l-mümin*, cild

- 174- *Halisatü'l-hakayık*, cild
 175- *Metn-i Şir'a*, cild
 176- *Medh-i Resul'Ullah (S.A.V.)*, cild
 177- *Sad kelimet-i Hazret-i Ali*, cild
 178- *Ed'iyye-i ma'sure*, cild
 179- *Risail-i Aliyyülkârî*, cild
 180- *Mecmua-i cilai'l-kulûb*, cild
 181- *Münebbihü'l-ragidîn*, cild
 182- *Tenbihü'l-gafilîn*, cild
 183- *Müellefat-ı Birgili Mehemed Efendi*, cild
 184- *İhyâü'l-ülûm*, cild
 185- *Mir'atü's-safa*, cild
 186- *İşarâtü'l-meram*, cild
 187- *Şerh-i sa'lûk*, cild
 188- *İbadât-ı bedenîyye*, cild
 189- *Kitab-ı li-hakk-ı ebeveyn*, cild
 190- *Gıdayı ruh*, cild
 191- *Mecmua-i ebyabü's-saade*, cild
 192- *Tuhfetü's-şâhân*, cild
 193- *Fethür-rauf şerh-i esmâ*, cild
 194- *Kitab-ı aşere-i mübeşşire*, cild
 195- *Tuhfetü'l-mülûk*, cild
 196- *Dürretü'l-muziyye*, cild
 197- *Kitab-ı sahayif*, cild
 198- *Miftahü'l-kâsidîn*, cild
 199- *Nugave fi'l-ahbar*, cild
 200- *İttihafü'l-ahissa*, cild
 201- *Ebü'l-münteha*, cild
 202- *Tercüme-i Hayatü'l-hayvan*, cild
 203- *Tercüme-i Eyyühe'l-veled*, cild
 204- *Fıkıh-ı Ekber*, cild
 205- *Mecmuat-i Delail ü'l-hayrat*, cild
 206- *Şemsü'l-maarif*, cild
 207- *Şerh-i Esmâü'l-Hüsnâ*, cild
 208- *Kaside-i Bürde*, cild
 209- *Tercüme-i Kaside-i Bürde*, cild
 210- *Şerh-i Kasedi-i Bürde*, cild
 211- *Şerh-i Kaside*, cild
 212- *Kaside-i Münferice*, cild
 213- *Kaside-i Benâd-suad*, cild
 214- *Şerh-i Kasaid*, cild
 215- *Hilye-i Hakâmî*, cild
 216- *Mecmua-i Hilye-i Hakâmî*, cild
 217- *Vesiletü'l-Hüsnâ*, cild
 218- *Şerh-i Cennetü'l-Esma*, cild
 219- *Hizbü'n-Nasır*, cild
 220- *Bedayü'd-duhûr*, cild
 221- *Makamatü'l-Harirî*, cild
 222- *Şerh-i Makamatü'l-Harirî*, cild
 223- *Tavai fü'l-Meşârihat*, cild
 224- *Miftahü'l-Cenne*, cild
 225- *Yadigâr-ı İbn-i Şerif*, cild
 226- *Kitab-ı Edeb ve'l-Emsal*, cild
 227- *Ahkâm-ı tahvili'l-Alem*, cild
 228- *Kaside-i Taiye*, cild
 229- *Menhecü'r-Reşad*, cild
 230- *Tercüme-i Hakan-i Derunî-zâde*, cild
 231- *Telvih fi'l-usul*, cild
 232- *Def'aten Telvih*, cild
 233- *Zübdetü'l-Kelâm*, cild
 234- *Şerh-i Akaid*, cild
 235- *Akaid-i Kadî-zâde*, cild
 236- *Kestelt alâ Şerh-i Akaid*, cild
 237- *Bahrü'l-Kelâm fi'l-Akaid*, cild
 238- *Metn-i Miftah fi'l-Maani*, cild
 239- *Şerh-i Miftah*, cild
 240- *Mutavel Es-Saadeddin*, cild
 241- *Hasan Çelebi ale'l-Mutavel*, cild
 242- *Haşiye-i ale'l-Mutavel. li-Kâsım Leysî*, cild
 243- *Muhtasar fi'l-Maali*, cild
 244- *Netayiciü'l-Efkâr*, cild
 245- *Netayiciü'l-Fünûn*, cild
 246- *Nuhbetü'l-Fiker*, cild
 247- *Şerh-i Çağmunî*, cild
 248- *Kitabü'l-Lübab*, cild
 249- *Hisabü'l-Belaga*, cild
 250- *Mizaniü'l-Edeb*, cild
 251- *Ünvan-ı Şeref*, cild
 252- *Kitab-ı Hacı Atmaca*, cild
 253- *Muğni'l-Lebib, İbni Hişam*, cild
 254- *Def'aten Mugni'l-Lebib*, cild
 255- *Tuhfetü'l-erîb alâ Muğni'l-Lebib*, cild
 256- *Haşiye-i Ramazan Efendi*, cild
 257- *İsmet ale'l-Hacı*, cild

- 258- *Molla Cami ale'l-Kâfiye*, cild
 259- *Külliyat-ı Ebü'l-Begâ*, cild
 260- *Hind ale'l- Kâfiye*, cild
 261- *Enmüzeçü'l-Lebib*, cild
 262- *Şerh-i Enmuzec*, cild
 263- *Nahiv Cümlesi*, cild
 264- *Şerh-i Kavaidü'l-İrab*, cild
 265- *İzhar ve gayrihu*, cild
 266- *Muğribü'l-İzhar*, cild
 267-268- *Muğribü'l-avâmil*, cild
 269- *Def'aten Muğrib-i avâmil mâahu Şerh-i merah*, cild
 270- *Kavaidü'l-i'rab*, cild
 271- *Metn-i Elfiye*, cild
 272- *Dû fi'l-misbah*, cild
 273- *Kadıckık*, cild
 274- *Sarf cümlesi*, cilt
 275-276- *Lügat-ı muhtasar-ı sıhah*, cild
 277- *Lügat-ı kâmus*, cild
 278- *Def'aten Lügat-ı Niğmetullah*, cild
 279- *Lügat-ı Vankulu*, cild
 280- *Lügat-ı Ahteri-i Kebir* cild
 281- *Lügat-ı Ahteri-i Evsat*, cild
 282- 283- *Lügat-ı Mirkat*, cild
 284- *Lügat-ı Deşişe*, cild
 285- *Lügat-ı Halimî*, cild
 286- *Lügat-ı Nimetullah*, cild
 287- *Mecmuatü'l-lüga*, cild
 288- *Kenzü'l-Lüga-yı Farist*, cild
 289- *Tercüman-ı lüga*, cild
 290- *Asafname*, cild
 291- *Kanunname*, cild
 292-293- *Şakayıkü'n-Numaniye*, cild
 294-295- *Zeyl-i Şakayık Li-Nev'i-zâde*, cild
 296- *Mesnevi-i Şerif*, cild
 297-298- *Şerh-i Mesnevi*, cild-i evvel, sâni
 299- *Mearicü'n-nübüvve*, cild
 300- *Külliyat-ı Şeyh Sadi*, cild
 301- *Şem'î Bostan-ı Türkî*, cild
 302- *Şem'î Gülistan-ı Türkî*, cild
 303- *Bostan-ı Şeyh Sâdi*, cild

- 304- *Bostan-ı Arifm*, cild
 305-306- *Gülistan-ı Şeyh Sâdi*, cild
 307- *Nefahatü'l-üns*, cild
 308- *Hızane fi'l-inşa*, cild
 309- *Şerh-i Şâhidi*, cild
 310- *Tezkiretü's-suara*, cild
 311- *Mecmaü'l-bahreyn*, cild
 312- *Tuhfe-i Molla Cami*, cild
 313- *Mecmua-i a'ruz*, cild
 314- *Baharistan-ı Molla Cami*, cild
 315- *Tefsir-i garibü'l-Kur'an*, cild
 316- *Mülteka el-ebhur*, cild
 317- *Mir'atü's-safa*, cild
 318- *Tarih-i Künhü-L-ahbar-ı Alt*, cild

Sonradan gelen başka kitaplarla da zenginleşen Halil Efendi'nin bu kütüphanesi, son asırda medreselerin faaliyetten kalıp öğrenimin cami içlerine nakledildiği zamanda, H.1333, M. 1917 yılında Hunat Medresesi'nden kaldırılarak Râşid Efendi Kütüphanesi'ne taşınmıştır. Râşid Efendi Kütüphanesi'ndeki bu kitaplardan bazıları: "Bu kitab Hunad Hatun Camii yakınında Matbah Eminî'nin bina eylediği kütüphane kitaplarındandır, gaflet olunmaya" ibaresi yazılıdır. Kayıtlardan Râşid Efendi Kütüphanesine bu kütüphaneden 433 adet kitabın nakledildiği anlaşılmaktadır.

7. *Reisü'l-küttâb Râşid Efendi Kütüphanesi*: Kayseri'nin bugün tek yazma eserler ve eski kitaplar kütüphanesi olan bu bina Camii Kebir (Ulu Cami) bitişiğinde, büyük tek kubbe ve yanında küçük tonozdan ibaret iki gözlü müstakil bir yapıya sahip olup Matbah Eminî Hacı Halil Efendi Kütüphanesi'nden 45 sene sonra, III.Selim'in Reisü'l-Küttâblarından (Dışişleri Bakanı) Kayseri'li (Kayseri'nin Ispıldın, yeni adı ile Bağpınar Köyü'nden) Mehmed Râşid Efendi tarafından yaptırılmıştır. Kütüphaneye eskiden cami içinden girilirken sonradan penceresi kapı yapılarak dışardan kapı açılmıştır. Bugün kütüphanede toplam 393 adet Türkçe, 185 adet Farsça ve 2568 adet de Arapça yazma eser bulunmaktadır. Bunların yanında matbu eski ve yeni kitaplarla kütüphanedeki kitap adedi

7000 civarında olmaktadır. Halbuki bu asrın başlarındaki bir kayıttan buradaki kitap adedinin 934 olduğunu öğreniyoruz (28). Râşid Efendi, vakfiyesinde ise 925 cilt yazma, 18 cilt te basma olmak üzere toplam 943 adet kitap vakfettiğini kaydetmiştir. Vakıf yine vakfiyesinde kitapları için şu şartları getirmiştir: "Zikr olunan kütüb-i mu'tebere-i mütenevvi'a, Vilayet-i Anadolu'da Medine-i Kayseriyye dahilinde kain Cami-i kebir'in şarkı cānibi ittisalinde vâkı, müceddeden bina ve inşasına muvaffak olub vakfeyletiğim kütüphaneye vaz'olunan kütüb-i mezkûreden talebe-i ulûm ve sâir müstefidîn mütalaa ve istinsah eyleyeler. Ve kütüb-i merkûme daimî kütübhane-i mezkûrede hıfz olunub mütalaa ve istinsahı ancak dahil-i kütüphanede ola. Ve isti'are ve vücuh-ı rasâire ile vechen mine'l-vücuh bir tarrık ile hârice ihrac ve ferd-i vâhîde itâsı ve rehn-i kefil ile dahi kütüphaneden hârice bir kitab dahi ihrâcı câiz olmaya... Ve kütübhane-i mezkûrede mütalaa ve istinsah için talebe-i ulûm ve müstefidîn matlubları olan kütübü, hâfız-ı kütüb efendiler mahallinden ihrac ve itâda asla kimesneye cevri ü eza itmeyüb kemal-i rıfk-ı mülayemet ve nevâzış-i mülâtefet ile ita eyliyeler Ve esnayı mütalaa ve istinsahlarında kütüb zayi olmak ve evrak kat' olunmak ve mürekkeb ve sair vechile kitablardan lekedâr olmak ve yazıları bozulmak ihtimallerini def'içün hâfız-ı kütüb efendiler ihale-i enzar-ı dikkat ile nazûkâne mukarini nezaret ve mütalaa ve istinsahtan fâriğ olduklarında kitablari mahallerine vaz' ideler. Ve eyyâm-ı hamse-i mezkûrede kütüphaneyi mezkûreye faraza kimesne gelmediği vakit olur ise dahi hâfız-ı kütüb efendiler şart-ı mezkûre kemal-i riayet birle yine gurûb-ı şemse bir saat kalmadıkça kütübhane-i mezkûreyi kapamayalar."

1167 (1753)-1212 (1798) yılları arasında yaşamış olup Saray'a intisab ederek divan kâtipliği, beğlikçilik, reisü'l-küttâblık ve tersane emînliği gibi vazifelerde bulunan ve aynı zamanda şair olan Râşid Efendi ve kütüphanesi hakkında daha önce yapılan yayınlarda geniş malumat verilmiştir (29). Çok genç

yaşta, 45 yaşında vefat etmiş olan Kayseri'nin bu değerli evladının İstanbul'da Bayezid Camii haziresinde bulunan ve maalesef yol açılması sırasında sökülmüş, dağıtılmış ve kırılmış, kendisi ve ailesinin mezar ve mezartaşları hakkında daha önce Kayseri Erciyes Dergisi'nde malumat vermiş idik (30). Yazımızı onun ve ailesinin mezartaşı kitabelerini vererek bitiriyoruz.

Hüve'l-bâkt

Reisü'l-küttâb

iken rıhlet-i dâr-ı

bekâ iden merhum

ve mağfurun-ı Mehmed

Râşid Efendi

Ruhiyçün el-Fatiha

sene 1212

Hanımı Mahişan Hatun'un mezar taşı:

Hüve'l-bâkt

Reisü'l-küttâb Mehmed

Râşid Efendi'nin halilesi

Merhûme ve mağfûre el-muhtâce

el-ürtûbe el-gafûre Mahişan

Hârun ruhiyçün el-Fatiha

sene 1228 fi 18 L

Kayınbiraderi Mehmed sâlim Efendi'nin mezartaşı:

Nûş idüb cām-ı kazâdan şerbeti

Eyledim fâni cihandan ah uzleti

Kaladı vaktim vasiyyet ideyim

Virdi hak bana şehadet devleti

Bu cihanda bulmadım hiç lezzeti

İhtiyar itdim ânınçün rıhleti

Kim gelüb kabrim ziyaret eyleyen ihvanımız

Okusunlar ruhumçün Kulhüvallahü âyeti

Merhum ve mağfur Reisü'l-küttâb

Mehmed Râşid Efendi'nin kayını Mehmed

(28) Ötüken, a.g.m.

(29) Cumbur, a.g.m.; Karabulut, a.e.

(30) Mehmet Çayırdağ, Râşid Efendi'nin Mezarı, Erciyes Dergisi, Kayseri 1983, S.69, s.4.

Sâlim Efendi'nin ruhiyçün Fatiha
sene 1228

Not: Resimlerin bir kısmını zahmete
katlanıp çeken Sayın Dt.Halit
Erkiletlioğlu'na teşekkürlerimi sunarım.

Resim 2. Kadi Hamami.

Resim 1. Kayseri Bedesteni.

Resim 3. İncesu Kara Mustafa Paşa Külliyesi.

Resim 4. Kara Mustafa Paşa Kervansarayı'nda
revaklar.

Resim 6. Kara Mustafa Paşa Camii Kitabesi.

Resim 5. Kara Mustafa Paşa Külliyesi'nde arasta

Resim 7. Kara Mustafa Paşa Camii.

قد وقف هذا الكتاب المير
 فأنتم تمام مصطفى باشا الور
 حبة الله على القدير
 بنظر أن يستعمل في المذاكرة
 التي بناها في موضع آتية صوفين بداره بعد ما سمع
 فأنما أتمم على الذي يبدلونه
 الإله
 سنة ١٢٨٥

Resim 9. Erkilet Nişancı Mehmet Paşa Camii kitabesi.

Resim 8. Kara Mustafa Paşa kitaplarında vakıf kaydı.

Resim 10. Nişancı Mehmet Paşa kitaplarında vakıf kaydı.

وقف
 وصدق لمضات الله تعالى ورسوله عليه اذكي
 الصلوة وانما الخيرات من ان كتاب الله تعالى بقضائه
 وزليخا ابتغاء لمضات الله تعالى وحسن توفيقه سبحانه
 الخيرات والمبرات اخرج العباد الى راديا لدخوات
 مجربا بنا حفظه الله ويسر ما يشاء لجميع طلبة
 العلوم ووضع في الجامع الشريف الشريف
 بنائه المواقف المشاور اليه الواقع في قرية ارعلا
 من مضافات القيصرية ليشهد ان يقرأ في حلقه
 وينقل منه برهن الى المدينة القيصرية من غير
 ولا يباع فمن بدله بعد ما سمعه فانما اثمه على الذنوب
 ببدلونه ان الله سميع عليم

Resim 11. Erkilet Nişancı Mehmet Paşa Camii.

Resim 12. Matbah Emini Hacı Halil Efendi'nin mezarı.

Resim 13. Hacı Halil Efendi'nin İstanbul Haydar'daki Çeşmesi.

Resim 14. Hacı Halil Efendi'nin mezarının bulunduğu Haydar'da Âşık Paşa Camii tekkesi ve Haziresi.

Resim 15. Hacı Halil Efendi'nin Üsküdar'daki Çeşme Kitabesi.

Resim 16. Kayseri Ulu Camii (Camii kebir)
kapısı üzerinde Hacı Halil
Efendi'nin tamir kitabeleri.

Resim 17. Kayseri Ulu Camii.

Resim 18. Hacı Halil Efendi'nin, Kayseri Hunat
(Huand) Medresesi eyvanındaki tamir kitabeleri.

Resim 23. Râşid Efendi'nin İstanbul Bâyezid Cami Haziresi'ndeki mezar taşı.

Resim 24. Râşid Efendi'nin Hanımı Mahişan Hatun'un mezar taşı.

Resim 25. Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesi.

Resim 26. Râşid Efendi'nin kayınbiraderi Mehmed Sâlim Efendi'nin mezar taşı.

